

Trump'ın Kudüs Deklarasyonu- Bölgesel Düzene Karşı Bir Meydan Okuma

Daniel Levy

Başkan Donald Trump'ın ilan ettiği Kudüs Deklarasyonu'nun ardından Filistin meselesi bir anlamda uykusundan uyandırılmış oldu ve hemen manşetlere taşındı. Buna dönük tepkiler ve bizzat söz konusu durumun ortaya çıkardığı etkiler, yeni riskler ve fırsatlar doğurabilecek şekilde bölgesel fay hatlarına temas etti. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Ürdün Kralı II. Abdullah; en son yapılan İslam İş Birliği Teşkilatı olağanüstü zirvesinde hemen yanı başlarında Türkiye ve İran cumhurbaşkanını, Katar Emiri'ni ve hem bölgeden hem de bölgenin bir hayli ötesinden –Kuveyt, Endonezya, Malezya, Pakistan, Bangladeş vd.- katılan birçok lideri gördüler. Biraz ötede ise Mısır, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) sadece alt seviyede yetkilileri gördüler. Bu, olağan bir şey değildi.

Olan bitenlerin revizyonist bir anlatıyla sunulmaya başlanmasının üzerinden çok zaman geçmemişti, henüz sadece birkaç gün oldu ve argümanlar birçok mesajla örüldü: Trump'ın deklarasyonunda ince noktalar vardı ve bu deklarasyon ABD yönetiminin barış çabalarına kapıları kapamıyordu, Filistinliler aşırı tepki gösteriyordu ve olumsuz geri dönüşler asgari düzeydeydi... Bu revizyonist söylem, ABD yönetimine yakınlıkları sebebiyle deklarasyon konusunda töhmet altında kalanlar ile Washington D.C.'deki İsrail'i memnun etme ajandasına bağlı olan bazı yorumcular tarafından geliştirildi. Ancak bu söylem, aynı zamanda gerçekte bağdaşmayan ve kolayca çürütülebilen bir söylemdi.

Başkan Trump'ın “Kudüs'ün nihai statüsü konusunda herhangi bir pozisyon almıyoruz” açıklamasını olduğu gibi dikkate almak, hepimizin zekâsına hakaret olur. Zira Trump bu sözlerden hemen sonra şu cümleyi sarf edecekti: “İsrail'in Kudüs'teki egemenlik alanının kesin sınırları da dahil olmak üzere...” Bu çok önemli bir cümleydi. Başkan, Kudüs bağlamında sadece İsrail'in egemenliğine atıfta bulunmuş ve Filistin'in egemenliğinden bahsetmemişti bile. Gerçekten daha fazlasını söylemeye gerek yok.

Tüm bunlara rağmen Filistinliler fazla tepki vermekle, barış sürecinden uzaklaşmakla ve Başkan Yardımcısı Pence'nin bölgeye yapması beklenen ziyaret (her ne kadar ertelense de) sırasında ona taş fırlatmaya hazırlanmakla suçlanıyor. Şimdiki Filistin yönetimini barış sürecine yeterince bağlı ve sadık olmamakla suçlayan kim varsa ya duruma dikkatini vermiyor ya da politikanın, devlet adamlığının veya diplomasinin değil, bir komedi filminin dünyasına ait.

Sefil duruma düşenlerin inandığı şey, şimdi Filistinlilerin bir barış sürecine devam eden bağlılıklarını sorgulaması değil, bunun yerine, açık bir şekilde başarısız olmuş olmalarının yanı sıra davalarını ve haklarını geriletmiş bir öneriye daha önceden beri var olan taahhütlerinin ömrünü sorgulamasıdır. Sahadaki veriler ve gerçeklikler her şeyi anlatıyor nitekim: Yerleşimlerin yayılması, toprakların müsadere edilmesi, evlerin yıkılması ve Filistinlilerin seyahat özgürlüğünün kısıtlanması... Bunların hepsi, barış süreci boyunca azalmadı, arttı.

İsrail, barış sürecini gerçekten ilerletebilecek her türlü çözüm önerisini reddediyor: Müzakerelerde şartları tanımlamak, uluslararası hukukun uygulanması, arabulucu, zaman çizelgesi, cezai şartlar ve anlaşmaya uymamayı caydırıcı önlemler, ihtilâf çözüm mekanizmaları ve tabi ki bir taraf yerine (sadece Filistin tarafı) iki tarafa da baskı yapılması. İsrail, barış sürecinin kendisini Filistinlilerin bedelsiz bir şekilde yönetilmesi ve İsrail kontrolünün genişlemesi uygulamasına dönüştürdü adeta. Bunların hiçbirisi Amerika'nın suç ortaklığı, bu duruma zemin hazırlaması ve "masanın" (tabi bir masadan bahsedebilecekseniz) İsrail'in tarafında yer alması olmasaydı gerçekleşemezdi.

Eğer Filistin yönetimi şu ana kadar yaşanan barış sürecine geri dönmeme konusunda kesin bir tutum alıyorsa, bu aşırı bir tepki

değil gecikmiş bir tepkidir. Eğer Trump'ın Kudüs deklarasyonunun bir sonucu olarak o her zamanki "Beyaz Saray'ın barış plânı" gerçekleşmiyorsa, bu sadece Filistinliler için değil, nihayetinde barışı isteyenler, dolayısıyla uzun vadede İsrail'in ve bölgedeki diğer aktörlerin iyiliği için de net bir kazanımdır. Bu sebeple, ortada yası tutulacak bir kayıp yoktur.

Başkan'ın konuşmasının Amerika'nın güncel ulusal güvenlik meselelerine ve menfaatlerine ne denli az bir şekilde hitap ettiği göz önüne alınırsa, bu deklarasyon büyük ölçüde İsrail'in tarifine göre pişirilmiş gibi görünüyor. Ortaya konan dinamik, İsrail için bir kazan-kazan durumuna karşılık geliyor: Eğer bir plan sunuluyorsa bu ciddi şekilde İsrail'in lehine, eğer bir plân sunulmuyorsa da İsrail geniş çaplı bir kontrol sağladığı mevcut statükoyu devam ettirmekte serbest. Esasında, barış veya Filistinliler kelimelerini içeren herhangi bir şeyin İsrail'deki mevcut iktidar koalisyonunun ideolojik kompozisyonuna hakaret olarak görüldüğü düşünülürse, İsrail "plân yok ve Filistinlileri suçla" seçeneğini gayet tercih edebilir. Trump'ın deklarasyonunun böylesi bir neticeye ulaşmak üzere plânlandığı yorumunu yapmak, bu sebeple mantıksız geliyor kulağa.

Kudüs deklarasyonunun uygulanmasını ve bu ihtilâf meselesinin yönetimini bir başarı olarak niteleme girişimleri de oldu. Eğer Amerika'nın iklim değişikliği ve Paris Anlaşması konusunda kendisini muazzam bir şekilde dünyadan izole etmesi de bir başarı olarak görülüyorsa evet, bu da övünülesi bir başarı. Kudüs deklarasyonu, İsrail-Filistin meselesinde Amerika'nın aldığı tutumun karşısında oldukça nadir (ancak emsalsiz olmayan) bir konsensüsü ortaya çıkardı. Bu konsensüs, Diplomatik Dörtlü'nün (The Quartet on the Middle East) diğer tüm üyelerini, BM Güvenlik Konseyi'ni, G7'yi ve Amerika'nın bölgedeki ve dünyadaki müttefiklerini kapsıyordu. Arap Ligi ve İslam

İş Birliği Teşkilatı'nın her ikisi de Trump'ın deklarasyonunu kınamak için olağanüstü toplantı çağrısı yaparken Filistin'de, Lübnan'da, Fas'ta, Ürdün'de, Endonezya'da ve daha birçok ülkede halk protestolar gerçekleştirdi.

Filistin meselesinin ötekileştirilmesi bir kenara, Beyaz Saray Filistinlilere adeta yeni bir soluk verdi. Böylesi bir netice belki de ancak, dünyadaki üç semavi din için sembolik bir öneme sahip olan ve bu sebeple dünyanın dört bir yanında yankı uyandıran Kudüs'ü böylesine kör bir üslupla şimdiki gibi kritik bir konuma koymakla ortaya çıkabilirdi.

Mevcut durum, bilhassa Beyaz Saray'ın bölgedeki müttefiklerini zor bir duruma düşürdü. Suudi Arabistan, Mısır ve BAE yönetimlerinin Kudüs deklarasyonu konusundaki kusur ve iştirakine dair iddialar, doğru veya yanlış, gün geçtikçe yayılıyor. Yaşanan olaylar dizisi de (özellikle Kushner'in Ekim'deki Riyad ziyareti) Amerika'nın esas düşmanı olan İran ve müttefikleri ile Ankara'daki kendisinden uzaklaşmış müttefiki için bir fırsat doğurdu. Hem Türkiye hem de İran, Kudüs meselesine verdikleri karşılık ile öne çıktılar. Hatta bölgedeki mevcut ayrışma motifi olan Sünni-Şii ayrışmasını azaltan anlık ittifaklara da şahit olduk.

Suudi yönetimi gerek Yemen'e yönelik askeri operasyonda olsun, gerek Aralık 2015'te kurulan teröre karşı İslami askeri ittifakında olsun ve gerek 2017 yılının Mayıs ayında Riyad'da yapılan ve Trump'ın ilk denizaşırı ziyareti kapsamında ağırlandığı Arap İslami-Amerikan Zirvesi'nde olsun nicelik olarak geniş kapsamlı koalisyonlar kurdu, en azından kâğıt üzerinde... Öte yandan azınlıkta kalan, bölgede izole edilen ve kendilerine bir kılıf bulmak için koşuşturan da yine Suudiler ve onların yakın bölgesel müttefikleriydi (Mısır, BAE ve Bahreyn). Bu dörtlü hiçbir meselede etkisiz bir blok değil ancak mesele Kudüs ve Filistinlilerin, Arapların menfaatleri

karşısında İsrail ile ABD'nin yanında durma yaklaşımı olunca hem bölgesel hem yerel politikalar açısından oldukça kırılgan bir hâle geliyor.

Örneğin Suudi Arabistan Kralı Selman ve Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, kendi beyanlarını ABD'ninki ile değil, Filistinlilerininki ile eş tutarak kendilerine karşı tepkiyi hafifletmeye çalıştı. Ancak ABD'nin hamlesine karşı bir öncülük ya da Filistin meselesini sahiplenme tavrı da göstermediler. İsrail ve Washington'a güvence veren sinyaller yollamaya devam ettiler ve İslam İş Birliği Teşkilâtı Zirvesi'ne alt düzeyde katılım gösterdiler. Özellikle Filistinlileri hizaya getirmeye gayret eder gibi duruyorlardı. Bu hedef, açık bir şekilde Filistinlilerden gelen ilk tepkileri kısa süreli bir "dalalet" çerçevesine sıkıştırmak ve Filistinlilerin Amerikan-İsrail güdümündeki barış sürecinin konfor alanına geri dönmelerine öncülük etmektir.

Hem Trump yönetimindeki ABD ile ilişkilerini muhafaza etmekteki hem de Kudüs gibi son derece yakıcı bir bölgesel meseleye karşı tutumlarını menfi göstermemekteki çıkarları ile hakkaniyetli olmak arasında dengeyi sağlamaya çabalamak, sadece Suudi Arabistan ve Mısır'a özgü bir durum değil. Trump yanlısı bölgesel ittifakın sorunu, öyle zannediyorum ki tutumlarını daha önemli hâle getirdiğini düşündükleri stratejik risk haritasını yanlış analiz etmeleri.

Filistin yönetimi eğer bu anı İsrail-Amerika tarafından dayatılan süreçten ve eski rutinlerin pençesine bir daha düşmekten geri dönmemek üzere uzaklaşacak bir an olarak görürse, oldukça iyi bir karar vermiş olur. Ürdün yönetimi de bu tatsız ikilemin tam üzerinde oturuyor. Bu sebeple, Kral Abdullah şimdiye kadar Batı'yı kaybetmeden belli bir ilkesel çerçeveyi elde tutabildiğini ve bir nebze cesaretli olduğunu gösterdi.

Barış sürecindeki statükoya geri dönüş anlamına gelecek her girişim, Filistinliler ve daha geniş anlamda bölge halkları ve İslam dünyası nezdinde güvenilirlik kazanmak hususunda aşılamaz bir sorun doğuracaktır. Amerika'nın İsrail'in isteklerini desteklemeye daha yatkın oluşu –bu talepler ne denli keskin veya barış sürecine aykırı olsa da- değişmez bir olgudur. Bu sorun, Trump yönetiminden önce de vardı ancak mevcut Beyaz Saray ekibiyle birlikte had safhaya ulaştı.

ABD'li yöneticiler şu an Filistin meselesini İsrail'in ideolojik maksimalist anlatısına derinden bağlı bir şekilde ele alıyor. Filistin meselesi konusunda büyük önyargılar taşıyarak hareket ediyorlar. Ancak İsrail-Filistin meselesi dışında da mevcut yönetimin, Kudüs veya diğer konularda Müslümanların hassasiyetlerini, hatta onurunu çok az hesaba katan ya da Müslümanlara çok az sempati gösteren daha geniş bir ideolojik çerçevesi de mevcut. Başkan'ın tabanının çoğunu oluşturan ve yönetimde güçlü olan aşırı sağcı kanat, ciddi bir şekilde beyaz milliyetçiliğine, İslamofobi'ye ve Müslümanları "öteki" olarak kodlayan ayrımlar ortaya koymaya soyunuyor. Seçim kampanyası sırasında sıklıkla şahit olunan yaklaşım buydu. Ayrıca birçok yüksek kademe atamaya da bu yaklaşım şekil verdi (her ne kadar bunların bazıları şu an koltuğundan ayrılmış olsa da). Bu yaklaşım, Breitbart gibi medya çevrelerini domine etti, bazı Müslümanlar ülkelere giriş yasağı gibi hamlelerde görüldüğü üzere politik öncelikler arasında gösterildi ve örneğin, Başkan'ın aşırı sağcı bir İngiliz politik aktivist tarafından paylaşılan ve Müslüman nefreti saçan videoları retweet etmesi gibi olaylarda dönem dönem kendini gösterdi.

Filistinliler ikna edilse de barış sürecine yeniden sürüklense veya bizzat kendileri bu altın kafesi yeniden sahiplenseler de sonuç pek parlak olmayacak. Hele ki Kudüs deklarasyonunun her zamanki gibi işimize bakalım diyenlere yönelik son derece

olumsuz bir tepki ortaya çıkardığı göz önüne alındığında... Her krizin ayrıca birer fırsat taşıdığını söylemek izahtan varestedir. Ancak Filistinliler, umulmayan ve istenmeyen bir kaynak tarafından uzun süredir takılı kaldıkları stratejik bir çıkmaz sokağa giden bir yol haritasını sürdürmek üzere temsil ediliyorlar. Nihayetinde Filistinliler için karar verecek olanlar bunlar olacaklar. Ancak arkalarında desteğe ihtiyaçları da olacak. Böyle bir destek olmaksızın, örneğin, Güney Afrika'daki Afrika Ulusal Kongresi'nin mücadelesi asla başarıya ulaşamazdı.

İhtiyaç duyulan o desteği verecek olan ülkeler, bugün liderlik ve meşruiyet için daha büyük ayrışmalar, çatışmalar ve husumetler içerisinde ne yazık ki. Bu sebeple, Filistin meselesi sadece söylem düzeyinde bir birlik oluşturmayı başarabildi. Ancak Kudüs'ün odağa çekilmesiyle birlikte bir fırsat doğdu. Sınırlı ve kırılgan ancak her şeye karşın gerçek bir fırsat. Filistinliler zor kararlar vermek durumundalar. Ve tabi diğerleri de... Amerikan Barışı kampı bir süre için köşeye sıkışmış durumda. Amerika'ya olan bağımlılığın katlanması, bunun şimdi hiçbir zaman olmadığı kadar engelli bir yol olduğunun da alameti, hatta İsrail'in kendisi için de! Netanyahu ve Trump'ın Beyaz Saray'ı ile Kudüs konusunda yan yana durmanın – ki bu Filistinlilerin teslim olması tasarısıdır-bedelleri olacak. Kimilerinin yaptığı gibi bu Amerikan bağımlılığını arkada bırakmanın ise getirileri olacak. Bu, Filistinlilerin oynayacağı kartların olduğu ve son derece ilginç hâle gelebilecek bir denklem. Tabi eğer Filistinliler kendilerini doğru temsil edecek kişilere arka çıkarlarsa...

YAZAR HAKKINDA

Daniel Levy, New York ve Londra merkezli ABD/Orta Doğu Projesi'nin başkanlığını yürütmektedir. Eski Filistin-İsrail müzakere delegasyonu üyesidir.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

الشرق
مستدي
ALSHARQ FORUM

